

Макаренко А. І.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ОСВІТНІХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті розглядаються різні підходи до визначення поняття інтеграції у вітчизняній і зарубіжній педагогічній літературі, наводиться спроба розкрити теоретичні основи інтеграції, визначити основні ознаки, характеристики та форми інтеграції, з'ясувати умови та механізм інтеграції.

Ключові слова: інтеграція, інтегративність, інтеграційні процеси, інтегративний підхід в освіті, види інтеграції, продуктивна інтеграція знань, рівні інтеграції знань.

Система вищої освіти на відміну від інших вікових освітніх систем вирізняється своєю фаховою спрямованістю, інтелектуальним насиченням і структурною організованістю, що дає можливість ефективно реалізувати ідей інтеграції.

Одним із принципів державної політики в галузі вищої освіти ґрунтується на інтеграції системи вищої освіти України у світову систему вищої освіти при збереженні і розвитку досягнень та традицій української вищої школи. Це можливо лише за умови реформування та модернізації професійної підготовки викладача вищого педагогічного навчального закладу.

Щоб виконати завдання держави, потрібно спрямувати науковий пошук на розробку нових підходів до розв'язання проблеми якості професійної педагогічної освіти, науково мотивувати мету, завдання та зміст підготовки викладача з типологічною структурою особистості.

Основні принципи освітньої політики держави й заходи щодо інтеграції освіти у європейський інформаційний та освітній простір, упровадження кредитно-модульної системи організації навчання відображають нормативно-правові документи, які регулюють діяльність вищих педагогічних навчальних закладів України (Укази Президента України ("Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні" від 04.07.2005 р., № 1013/2005; "Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти" від 17.02.2004 р., № 199); Постанови Кабінету Міністрів України ("Про створення Міжвідомчої комісії з підтримки Болонського процесу в Україні" від 01.01.2006 р., № 82). Ряд наказів і листів Міністерства освіти і науки України спрямовано на опрацювання концептуальних засад розвитку освіти в Україні та її інтеграції у європейський освітній простір, програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України, впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації розкрито Наказом МОН України "Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу" (від 30.12.2005 р., № 744).

Суттєві зміни в методиці викладання загальнотехнічних дисциплін і зміна встановлених цілей у відповідності до стратегії модернізації змісту освіти актуалізували проблему інтеграції знань вчителя. Саме тому в роботі зроблений акцент на цей аспект.

Аналіз останніх досліджень. Розкриваючи основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть, В. П. Андрущенко зазначає, що "XXI століття буде століттям інформаційних технологій, глобальної комп'ютеризації виробництва, розповсюдження системного програмування, широкого використання мікропроцесорів, мікроелектроніки, лазерної техніки й світлопровідних ліній зв'язку, полімерних і напівпровідникових матеріалів. Все це змінить ритм і стиль суспільного й індивідуального життя людини. Вони стануть інтенсивнішими, індивідуально-відповідальними, творчими. Життя вимагатиме інтелектуально розвиненої особистості, базовим компонентом духовного світу якої стануть саме фундаментальні знання і здатність до самоосвіти в контексті постійно зростаючої

інформації. Останнє обумовлює першу й головну вимогу до освіти XXI століття – вона має бути фундаментальною, базуватись на найновіших наукових досягненнях, інтегрованої інформації й новітніх педагогічних технологіях” [2, с. 12].

Питання про здійснення інтеграції в педагогічному процесі виникло в той період, коли знання, накопичені й узагальнені філософією, перестали вкладатися в рамки однієї науки, і в результаті з філософії стали вирізнятися самостійні галузі знань. Диференціація наук, у свою чергу, зумовила перехід до роздільного викладання навчальних дисциплін. В процесі подрібнення, як свідчить історія педагогіки, між знаннями порушився природний зв'язок, який існує між предметами і явищами реального світу.

Ідея інтеграції, синтезу знань й умінь як наукова проблема в педагогіці не є новою. З моменту першої згадки до сьогодні поняття інтеграції в педагогічному процесі динамічно удосконалювалося, приймаючи різні форми і зміст. Праці багатьох науковців розкривають шляхи подолання труднощів педагогічної інтеграції, її суть і технології реалізації, психологічні основи в нових системах педагогічного знання і в діяльності суб'єктів освітнього процесу (М. Н. Берулава, В. І. Загвязінский, Н. В. Кузьміна, А. А. Макареня, В. Н. Максимова, М. С. Пак, П. М. Ерднієв та ін.).

Під поняття інтеграції можуть потрапляти різні аспекти навчальної діяльності: знання, інтелектуальні і комунікативні уміння, компетенції, способи і засоби роботи, види діяльності та ін. Існує достатньо досліджень, які дозволяють стверджувати, що інтеграція в навчанні, з огляду сучасних потреб суспільства, повинна розглядатись не тільки з позиції міжпредметних зв'язків чи об'єднання різних дисциплін в нову область вивчення (Р. Кейс, Дж. Кумбз, Л. Н. Бахарева, А. Я. Данилюк і ін.), а також на підставі інтеграції знань і умінь в процесі вивчення навчальних дисциплін (С. В. Білевич, О. М. Вознюк, І. М. Козловська, Д. І. Коломієць, В. Т. Лозовецька, В. В. Стешенко, В. К. Сидоренко). Безумовно, існує ряд підходів до інтеграції в навчанні (І. Ю. Алексашина, Ч. Мак-Мері, В. А. Лисенко, А. П. Ліферов, У. Кніп, Я. М. Колкер і ін.).

Мета статті – визначити різні підходи до формулювання поняття інтеграції у вітчизняній і зарубіжній педагогічній літературі та розкрити теоретичні основи інтеграції.

Основна частина. Ще з часів Я. А. Коменського проблема інтеграції змісту навчання була у центрі уваги. Він з цього приводу відзначав: “Усе, що знаходиться у взаємозв'язку, повинно викладатися у такому ж взаємозв'язку” [16].

Дослідження процесів інтеграції в освіті ґрунтувалось на системній теорії Е. Гідденса. В його теорії інтеграція розглядається як упорядкована взаємодія між індивідами і колективними утвореннями, яка базується на відношеннях відносної автономії і залежності між учасниками взаємодії. Е. Гідденс називає такі відносини “взаємним обміном практиками” (reciprocity of practices) [6].

Ідеологія європейської педагогіки XX століття була спрямована у значно більшій мірі на розвиток дедуктивного напрямку в методології національної освіти ніж індуктивного, щоб уникнути механічного накопичення навчального матеріалу та сприяти його систематизації і внутрішньому структуруванню. Такі освітні тенденції початку нового століття констатувала С. Русова, зауважуючи, що “сучасна школа звертає увагу на формування розуму, на дисциплінування розумових сил, а не на накидання в голову учня різноманітного знання, а на вироблення самого розуму й активної думки” [20, с. 7].

В 30-их роках XX ст. були зроблені спроби ввести нові програми, побудова яких передбачала наукову основу. У зв'язку з цим, постало завдання визначення “стрижнів”, які б об'єднували різносистемні знання, Такі промовисті дії підтверджують той факт, що проблема інтеграції в навчальному процесі як і раніше ставилася на одне з головних місць у визначенні змісту навчання, але це положення, зважаючи на труднощі практичного характеру, не було втілено до середини 50-х років.

Поняття інтеграції у загальному значенні розуміється як спільна дія, об'єднання зусиль.

Термін “інтеграція” застосовується для характеристики процесів взаємозв’язку раніше розрізнених елементів певної сукупності. Вона (інтеграція) постає лише тоді, коли раніше розрізнені елементи мають об’єктивні передумови для об’єднання, в результаті чого формується система з властивостями цілісності [13, с. 50].

Визначення поняття інтеграції, наведене у філософській, загальнонауковій та психолого-педагогічній літературі, ми можемо прийняти орієнтовно, тому що з нього не зрозуміло, в якому ж значенні слід сприймати інтеграцію: як процес об’єднання чи його результат, про які за характером елементи (частини) у ньому йдеться.

Найбільш повно розкривають поняття інтеграції автори філософських праць, проводячи узагальнення окремих наук. В.О. Ахлібінський визначає інтеграцію як процес становлення зв’язків: які забезпечують взаємозалежність елементів і появу “інтегративної властивості” [3]. А. Д. Урсул застосовує термін “інтеграція” для позначення об’єднання в ціле яких-небудь частин і використовує його для характеристики процесів взаємозв’язку раніше автономних елементів як єдиної сукупності [24]. Е. С. Маркарян під інтегративною взаємодією пропонує розуміти особливий вид взаємозв’язків, які приводять до зближення частин [19]. Врешті-решт, В. Г. Левін вбачає в інтеграції процес, який суперечить росту спеціалізації наукового знання і породжує єдність науки [18].

На основі вище наведених прикладів логічним є рух думки, що провідні фахівці з філософії в означення інтеграції включають як процес об’єднання елементів, так і одержуваний при цьому результат.

В. К. Сидоренко зауважує, що “поняття інтеграція поліфункціональне, яке має здатність в різних ситуаціях відігравати різну роль” [21, с. 92].

Різноманіття підходів до визначення поняття “інтеграція” можна простежити і в педагогічних дослідженнях, де її пояснюють як:

- досягнення взаємозв’язку змісту, методів та видів навчання (С. І. Архангельський);
- створення цілісного навчально-виховного процесу та науково-обґрунтованої системи цілеспрямованого керування процесом формування особистості (Г. Г. Батурина);
- створення єдиної методичної системи, спрямованої на вирішення кінцевої мети навчання (В. І. Каган та І. А. Сиченіков).

Аналітичний огляд наукових джерел демонструє роль інтеграції змісту освіти в сучасних умовах розвитку науки, техніки і виробничих відносин як однієї з визначальних проблем сучасної педагогічної теорії, практики та як складного, багатоаспектного явища.

М. Г. Чепіков відзначає, що “сутність інтеграції наук і наукових знань – це постійно зростаючий їх взаємозв’язок, взаємодія засобами широкого використання спільних (часом запозичених один у одного) ідей, засобів, прийомів і т. ін. дослідження оточуючої дійсності, це ущільнення (концентрація) знань у певним чином створених і постійно вдосконалюваних формах пізнання і вираження пізнаного” [26, с. 63.]. А. А. Ятайкіна вважає інтеграцію відновленням, наповненням, об’єднання частин в ціле (*integer* – цілий), до того ж не механічне поєднання, а взаємопроникнення, взаємодія, взаємобачення [27, с. 10].

На думку К. Г. Кречетнікова, інтеграція (в системі або систем) – це відновлення і (або) підвищення якісного рівня взаємозв’язків між елементами системи, а також процес створення із декількох різнорідних систем єдиної системи з метою виключення (до технічно необхідного мінімуму) функціональної і структурної надлишковості і підвищення загальної ефективності функціонування.

К. Г. Кречетніков підкреслює, що інтеграція докорінно змінює зміст і структуру сучасного наукового знання, інтелектуально-концептуальні можливості окремих наук і стає важливим засобом досягнення єдності знання в змістовому, структурному, логіко-гносологічному, науково-організаційному, лінгвістично-семантичному, загально- і частково-методичному, педагогічному аспектах [17].

І. М. Козловська дає визначення “інтеграції”, яке, на наш погляд, найбільш повно

відображає суть цього явища. “Інтеграція – це процес взаємодії елементів (з необхідними властивостями), що супроводжується встановленням, ускладненням та зміцненням істотних зв’язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується цілісний, системний зінтегрований об’єкт з якісно новими властивостями, в структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів” [14, с. 179].

У словнику С. М. Вишнякової інтеграція освітнього процесу розуміється як “процес досягнення цілісності освітнього процесу, а також його результат; підрозділяється на два види: цілісність по горизонталі – міцні міжпредметні зв’язки, взаємозбагачення знань з різних областей, єдність знань і умінь; цілісність по вертикалі – наступність між різними сходами освітніх сходів, злиття цих сходів у єдиний висхідний ряд, що охоплює всі стадії життєвого циклу людини” [8, с. 91].

“Під інтеграцією змісту освіти ми розуміємо процес встановлення єдності між різнорідними його елементами за допомогою виявлення в них загальних сутностей і закономірностей” [23, с. 37].

“Інтеграція докорінно змінює зміст та структуру сучасного наукового знання, інтелектуально-концептуальні можливості окремих наук. Це найважливіший засіб досягнення єдності знань у змістовому, структурному, логіко-гносеологічному, науково-організаційному, лінгвістичному, семантичному, соціальному, загально- і окремо-методичному педагогічних аспектах” [1, с. 68].

На думку Р. Гуревича та Д. Коломійця, “інтеграція як педагогічна категорія становить цілеспрямоване об’єднання, синтез певних навчальних дисциплін у самостійні системи цільового призначення, спрямовані на забезпечення цілісності знань та умінь студентів” [7, с. 63].

Для характеристиками інтеграційних процесів сучасна наука користується різноманітними класифікаціями: за формами, типами, ступенями, стадіями, рівнями, підрівнями, механізмами, функціями, чинниками і т.д. [3; 4; 5; 10; 11; 12; 14; 22; 25].

“Зростаюча тенденція до інтеграції в освіті свідчить про актуальність і перспективність інтегративного підходу до змістового та процесуального аспектів навчально-виховного процесу” [15, с. 13].

Інтегративність розглядається як “всезагальний принцип розвитку суспільства, науки, виробництва, освіти, що забезпечує міждисциплінарну комплексну систему навчання, узагальненість, ущільненість знань, методів і засобів пізнання, вивчення педагогічних явищ і процесів, новоутворень в освітніх структурах” [4, с. 98].

Інтегративний підхід в освіті – підхід, що веде до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об’єднання його елементів у цілісність. Результатом інтегративного підходу можуть бути цілісність знань різних видів – цілісність знань про дійсність; про природу; з тієї чи іншої освітньої галузі; предмета, курсу, розділу, теми. Інтегративний підхід реалізується під час вивчення інтегрованих курсів чи окремих предметів з освітньої галузі, коли цілісність знань формується завдяки інтеграції їх на основі спільних для всіх предметів понять, застосуванню методів і форм навчання, контролю і корекції навчальних досягнень учнів, що спрямовують навчальний процес на об’єднання знань [9, с. 356].

У 70–80-х роках ХХ ст. у педагогіці йшлося про інтегративний підхід в освіті переважно до формування наукового світогляду учнів. У 90-х роках ХХ ст. інтеграцію почали розглядати як дидактичний принцип. У вітчизняній педагогіці на основі інтегративного підходу в освіті розроблено концепцію цілісної природничо-наукової освіти, теоретичні та методичні основи формування змісту освітньої галузі “Природознавство”, систему навчально-методичних комплектів до неї (програми, підручники, посібники до учнів, учителів – близько 40 найменувань); опрацьовано теоретичні та методологічні основи інтеграції, втілення їх у змісті та навчальному процесі професійної освіти [9, с. 356].

У педагогіці, філософії освіти розглядаються різні види інтеграції і відповідно інтегративного підходу – сутнісна, холістська, поліцентрична, філософська, технологічна,

особистісно-орієнтована інтеграція; застосовуються різні субмеханізми інтеграції: закон, метафізація, мережа теорій, картина світу [9, с. 356].

В Україні проблеми проблеми інтегративного підходу в освіті вирішуються вченими Києва, Львова, Полтави, Вінниці, Луцька, Тернополя, Дніпропетровська. В АПН України працює науково-методичний центр інтеграції змісту освіти (м. Полтава, 1999), в Інституті педагогіки АПН України – лабораторія змісту освіти (м. Полтава, 1999 р., керівник – акад. В. Ільченко). В цих установах розробляють філософські, психологічні, дидактичні основи інтеграції змісту освіти в дошкільній освіті, початковій, основній, старшій школі, визначається вплив цілісної освіти на стан здоров'я учнів, розвиток вербального і невербального інтелекту, на мотивацію навчання, формування соціальної зрілості учнів [9, с. 356].

У Росії інтегративний підхід в освіті розробляють учені Санкт-Петербурга (І. Алексашина), Москви (Г. Мансуров, Ю. Пентін).

У США інтегративний підхід в освіті розробляється в Каліфорнійському інституті інтегральних досліджень. Університетом штату Меріленд, округ Балтімор, субсидується проект ESIP (Elementary Science Integration Projects), призначений для дослідження інтеграції науки. В Огайо діє Асоціація інтегративних досліджень (The Association for Integrative Studies – AIS), заснована з метою обміну ідеями серед учених та адміністраторів в усіх галузях науки і мистецтва щодо проблем, пов'язаних з інтегративними дослідженнями. У Парижі діє Міжнародний Центр Трансдисциплінарних Досліджень. Його мета – встановлення природи й характеристик потоків інформації, що циркулює між різними галузями знання. Прагнення до інтеграції в освіті є загальнокультурною тенденцією [9, с. 356].

І. М. Козловська спираючись на ознаку видової різниці (*differentia specifica*) між поняттями, що вводиться на основі аналізу двох визначальних факторів: а) аналізу самого поняття “інтеграція” та б) аналізу вихідних дидактичних понять (знання, форми навчання тощо), наводить таку класифікацію видів інтеграції: інтеграція знань; інтеграція форм навчання; інтеграція методів навчання; інтеграція технологій, умінь, навичок, способів діяльності, мисленневих операцій, цілей навчання [13, с. 28.].

Д. І. Коломієць у роботі “Інтеграція знань з природничо-математичних і спеціальних дисциплін у професійній підготовці учителя трудового навчання” визначає, що продуктивна інтеграція знань включає наступні шляхи: розв'язування міжпредметних задач; виконання комплексних практичних завдань; проведення навчально-дослідних спостережень; проведення інтегративних лекцій та практичних занять; застосування проблемних ситуацій з одного предмета на заняттях з іншого; включення виробничих ситуацій та задач із виробничим змістом у програми занять з природничо-математичних дисциплін; підготовка майбутніх учителів до впровадження інтеграції знань у школах. Він розглядає інтеграцію знань у професійній підготовці вчителя трудового навчання на трьох її рівнях. Перший рівень – міжпредметні зв'язки, другий – синтез різнопредметних знань на базі однієї кооперуючої дисципліни, третій – інтегровані курси [15].

Висновки. Підводячи підсумок вищевикладеному, можна сказати, що на сьогоднішній день склалася певна система поглядів і підходів у визначенні поняття інтеграції в педагогічному процесі, що розкривають різні аспекти його змісту. В цілому, в педагогіці під інтеграцією розуміється вища форма вираження єдності мети, принципів і змісту організації процесу навчання і виховання, результатом функціонування яких є формування у студентів якісно нової цілісної системи знань і умінь. Всебічне вивчення проблеми інтеграції в освіті підтвердило її значущість і позитивний вплив на педагогічний процес, що виразилися в прагненні розвитку сучасної особистості, що володіє системним мисленням, здібністю до усвідомленого аналізу своєї діяльності, самостійних дій в умовах невизначеності, а також набуття нових знань і умінь.

Таким чином, можемо зробити висновки, що інтеграція навчальних дисциплін не може бути проявом механічного поєднання навчального матеріалу, так як і навчальна дисципліна

не є простою сумою окремих навчальних тем. Цей процес вимагає суттєвих змін в змісті та структурі навчальних дисциплін, посиленню в них спільних ідей і теоретичних концепцій. А з іншого боку, надмірне захоплення інтеграцією неодмінно призведе до небажаних результатів. З цих причин виникають умови реалізації видів, форм та етапів інтеграції: спорідненість наук з навчальними дисциплінами, схожість об'єкта вивчення, наявність спільних методів і теоретичних концепцій побудови.

Подальші наші наукові пошуки будуть спрямовані на дослідження дидактичних основ інтеграції, а, зокрема, дидактичних підходів до інтеграції техніко-технологічних знань і умінь.

Використана література:

1. *Абрамова Н. Т.* Принцип целостности и синтез знания // Синтез современного научного знания. – М. : Наука, 1973. – С. 275-293., С. 68.
2. *Андрущенко В. П.* Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть (Спроба прогностичного аналізу) // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 11-16.
3. *Ахлбинский В. А.* Категориальный аспект понятия интеграции // Диалектика как основа интеграции научного знания. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1984.
4. *Беляева А. П.* Интегративно-модульная педагогическая система профессионального образования. – СПб-Радом : РАО, 1997. – 227 с. – С. 98.
5. *Геновефа Коч-Сенюх.* Интеграційний вимір компетенції вчителів. Неперервна професійна освіта. – 2002. – Вип. 2. – С. 89-93.
6. *Giddens A.* Central problems in social theory: Action, structure and contradiction in social analysis. – London, 1979. – P. 76.
7. *Гуревич Р., Коломієць Д.* Интеграційні тенденції в підготовці вчителя трудового навчання. // Молодь і ринок. – 2003. – № 3(5). – С. 63-68, 63.
8. *Вишнякова С. М.* Профессиональное образование: Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика. – М. : НМЦ СПО, 1999. – 538 с. – С. 91.
9. *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний В. Г. Кремінь.* – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 356.
10. *Интеграция науки, образования и производства // Советская педагогика.* – 1989. – № 34. – С. 68-75.
11. *Интеграція елементів змісту освіти : матеріали всеукраїнської конференції.* – Полтава, 1994. – 234 с.
12. *Клепко Сергій.* Интеграція, редукціонізм і холізм як форми організації знання. // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. – № 1. – С. 56-62.
13. *Козловська І. М.* Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи : монографія / за ред. С. У. Гончаренка. – Львів : Світ, 1999. – 302 с. – С. 50.
14. *Козловська Ірина.* Проблеми дидактичної інтеграції: теоретичні основи // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1998. – № 5. – С. 189-195.
15. *Коломієць Д. І.* Интеграція знань з природничо-математичних і спеціальних дисциплін у професійній підготовці учителя трудового навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Д. І. Коломієць ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2001. – 20 с. – укр.
16. *Коменский Я. А.* Избранные педагогические сочинения. – М. : Госпедиздат Мин. Просвещения РСФСР, 1955. – 410 с. – С. 244.
17. *Кречетников К. Г.* Интеграция дисциплин в учебном процессе / К. Г. Кречетников // Образование и наука на пороге третьего тысячелетия: материалы третьей научно-теоретической конференция г. Барнаул, 25-26 апр. 2001 г. / Алтайский экономико-юридический институт; редкол. : О. Г. Степанова [и др.]. – Барнаул – [Электронный ресурс]. – 2001. – Режим доступа : <http://aeli.altai.ru/nauka/sbornik/2001/krechetnikov.html>. — Дата доступа: 10.07.2007.
18. *Левін В. Г.* Интегративная функция понятия системы // Диалектика как основа интеграции научного знания. – Л. : Изд-во. Ленингр. ун-та, 1984.
19. *Маркарян Э. С.* Интеграция естествознания и общественного познания // Диалектика как основа интеграции научного знания. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1984.
20. *Русова Софія.* Нова школа соціального виховання. Катеринослав – Ляйпціг, 1924. – 152 с. – С. 7.
21. *Сидоренко В. К.* Интеграція трудового навчання і креслення (дидактичний аспект) / за ред. Д. О. Тхоржевського. – К. : УДПУ, 1995. – 142 с. – С. 92.

22. Собко Я. М. Интегрирование знаний учнів з фізичної електроніки у ПТУ радіотехнічного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук / АПН України, Ін-т пед. і психол. професійної освіти. – К., 1996. – 23 с.
23. Стиркіна Ю. Интегрированные курсы у навчанні іноземної мови // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – №2. – С. 74-83, 37.
24. Урсул А. Д. Взаимодействие естественных, общественных и технических наук // Философские науки. – 1981. – № 2. – С. 15-23.
25. Урсул А. Д. Философия и интегративно-общенаучные процессы. – М. : Наука, 1981. – 367 с.
26. Чепиков М. Г. Интеграция науки: (Филос. очерк). – 2-е изд., переаб и доп. – М. : Мысль, 1981. – 276 с.
27. Ятайкина А. А. Об интегрированном подходе в обучении / А. А. Ятайкина // Школьные технологии. – 2001. – № 2. – С. 10-15.

Макаренко А. И. Теоретический аспект образовательных интеграционных процессов.

В статье рассматриваются различные подходы к определению понятия интеграции в отечественной и зарубежной педагогической литературе, приводится попытка раскрыть теоретические основы интеграции, определить основные признаки, характеристики и формы интеграции, выяснить условия и механизм интеграции.

Ключевые слова: интеграция, интегративность, интеграционные процессы, интегративный подход в образовании, виды интеграции, производительная интеграция знаний, равные интеграции знаний.

Makarenko A. I. The Theoretical aspect of educational integration processes.

The article discusses various approaches to the definition of integration in domestic and foreign pedagogical literature, appears an attempt to uncover the theoretical basis of integration, determine the main features, characteristics and forms of integration, determine the conditions and mechanism of integration.

Keywords: integration, integration processes, integrative approach in education, types of integration, productive integration of knowledge, even integrations of knowledge.

Макаренко Л. Л.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

**ЗАГАЛЬНОДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ ВИКОРИСТАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Стаття присвячена проблемі впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в навчально-виховний процес. В ході дослідження розкриваються загальнодидактичні принципи використання ІКТ, описуються особливості професійно-педагогічної діяльності в умовах інформатизації освіти, зокрема, розкривається сутність поняття “інформаційна культура” особистості.

Ключові слова: загальнодидактичні принципи, професійна діяльність, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційна культура.

Проблема професіоналізму педагога в сучасних умовах інформатизації суспільства набуває особливої значущості. Криза вітчизняної системи освіти, як суспільного інституту, є відзеркаленням глобальної кризи цивілізації загалом. Вона виражається в розриві між освітою і культурою, освітою і наукою, освітою і суспільством.

Оскільки темпи соціальних змін починають випереджати темпи змін поколінь, суспільство все більше потребує людей, що прагнуть саморозвитку і володіють аутодидактичними навичками. Все це вимагає безперервної освіти педагога, під якою мається на увазі такий спосіб його життєдіяльності, який характеризується гнучкістю мислення, здібністю до швидкої переорієнтації, до відмови від звичних уявлень, до сприйняття нового, нетрадиційного.